

МАНАТПАС САДЫГЖЫ

Бүгүн, август 26 — Совет Казахстанның 45 чыл оюну хуу. Казахстанның чүрттү делгем болгаш улуг чаагай.

Казахстаннын кур черлерин шийгээни ап, ам коммунизмге ажилдап турар кижилерин маалымдыг куш-ажылы кайыра-ла уттудурбас. Казахстан бир миллиондуз пуз чыгыш тараан чүрткэ берип турар. Күрүнениң булуз тараан ора-ны. Оон делгем девискеринде санап четпес хой

одар хойлар, инектер, чылгылар, төвөлөр чаптыган.

Оон-биле кады Казахстан улуг индустриянын төвү. Темиртаунуң металлургия, Соколов-Сарбайын руда-арыгга, Иртыштын химия-металлургия, Чимкент биле Семипалатинский цемент заводтары болгаш өске-даа хой будуругдалар, хомур даштыг Караганда—бо шуптузу Бүгү-зигеде шагда-ла алдаржаан.

Караганда — Совет Эвилелинч аныак хоорайларынч бирээм. 1934 чылда ол тургустунган. Ам Казахстанның хомур даш

наймысаалында барык миллион чон чурттап турар.

Казахстан — чурттуу мал ажылының улуг базазы.

хой ажылдыг совхозтуң хойларынч даг одарларда ойттап чорууру.

Мурнукузундан дорайтаан

Бичин чаштарны, аныак өскөнни куш-культурага болгаш спортка хандыкшыдып, азынгар-кашпагай, мөгө-шымак, быжыг тура-соруктуг салгалчылар кылдыр дадыктырар сорулган партиянын Программасында салган. Индыг турбуже, көдөңнү чамдык спорт болгаш хой-ниниң организацияларын бо чутула ажылче кошкуч кичиңгенин салып, хол, бөмбүк, волейбол, хаак, тына хүреш, хөл шымыраа ышкаш спорт-тун делгеренгей хевирлеринге мар-гылааар район төптеринге, улуг ажил-агыйларга эртийп тураа даа, олар кончуг өвөөш болгаш суу барымдаалаан болуп турар. А спорттун гимнастика, хостуг хүреш, шашки, баг кагары дээр ышкаш хевирле-рини спорт организациялары көдөжө непертепейн келген.

Улуг-Хем районда спорт ажылын көрөөдир. Мурнуку чылдарда бо районга спорттун кол хевирлери чү-гөр хөгжүп турган-биле республи-кага ады-сураа үнүп турган волей-болистер К. Маадыр-оол, Б. Комбу-Сурун, хостуг болгаш тына хүреш-ти мөгелери М. Биче-оол, Б. Дадар-оол, ам шериг абаанында, мастере кандидат М. Дырткы олар бар тур-ган.

Районнуң спорт чөвүлелинч дар-газы А. Биткин-биле беседан иле-рээни чүд дээр, бо чылын спорт-тун кол хевирлеринге маргылааар-дан аныгда чик атлетика, гимна-стика, шашки, баг кагар, сугга ш-тининге маргылааар эртийр ха-маан чок, бо хевирлерге белетке-л ажилдары безин өгөлдөөн болуп ту-рар. Спорттун кол хевирлеринге бе-

Барыш-Хемчик районнуң «Шек-пэр» совхозунуң малчынары төп суурунда дымка ырак одар-ларда болгаш олар көжүп чо-рааш мал семиртиринге чаңчык-каннар. Чайын Аягыты, Чыргак-кы болгаш Ак хеминиң башта-рында тайгаларже талыты ко-жерлер. Кыжын Актың, Алаштың болгаш Хемчиктиң арты, ишти талаларында бедик дагларже үнө-бээр. А чазын, күзүн ол-ла хем-иниң ууну дургаар хонгула-тар. Бичиңгаш малчынар кайа-лаа чурттап, ажилдап турза, са-дыгжы оларга үзүктел чокка че-дирери болгаш экижидери хүндү-лүг херек.

Барыш-Хемчик райононуң №1 автолавканың чолалчы-садыгжы Николай Кертк-ооло-вич Дырткы ону шын үнелен ту-рар. Ол 1963 чылдың февралдан бээр автолавканың чолалчы-са-дыгжымы болуп, малчынарынч ортузунга садыгжы калбартыры-га улуг чүткүл, сонургал-биле ажилдап келген. Эш Дырткы сөөлүгү уеде «Шекпэр» совхозтун малчынарында быжыглаткан ажилдап турар.

Болгаш автолавканың садыгжыны иштин ажилга таарыштырып алары ийи дакпыр күштү, билги-ни негээр.

Бир малчыга чеде бергеш, ха-мыр барааннары чонга өң, хе-вирин көргүзери, садыгжаан соо-и-ла, дараазында аалче баарда оларын катап, үрелбенин дээр камналгалыг шыгжап алмырн ба-за немээр херек. Ол ышкаш не-мелде ажилдар-ла хой. Малчы-нар районнуң, республиканың болгаш чүрттүң иштик, дашты-кы амдыралында чаа болуучу-куннары бо-ла сонургал, айты-рылганы салыр, ону харымылаар ужурга тааржыр. Анча баш улаур белеткенип, тодаргай ха-рымылап бээрине база-ла белетке-нип чоруур апар-дыр деп, эш Дырткы чугалап олурар.

Бодунуң ажыл херээнге чүткүл-дүг, ак сеткилдиг, садып алычы-ларга ээлдек, негелде хергелде-ринге диннаңгыр болгаш сагыш човандыр база чурумнуң чоруу-биле Николай Кертк-оолович чоннуң бедик хүндүткенин чаа-лап алган. Садыг ажылы-биле ка-ды районнуң хой-нини амды-ралына эки киржиң, партия, со-вет органнынч берген даалга-ларын күөстөшпашан, чыл бүрү бараан саарылганың планын күөстөдиринге дээр көргүзүлгө-ни чезип ап турар. Ол 1963 чылда 103,5 хуу, 1964 чылда 105,8 хуу, 1965 чылдың бирги чартымында база ажыр күөстөкөн. Ылаңың СЭПТ ТК-ның карт Племуунуң шийтирлерин амдыралга бот-тандырып, малчынар ортузунга

садыгжаар чорукту дымка калбар-тып ажилдаан.

Малчынарынч чамдык одар-ларынга оон автолавказы чедер орук тымыбастаанда, аытка, ша-рыга барааннарын чүдүргөш, ба-рып садыгжаар аргаларын база хергелеп чоруур. Чыл эгезинде бээр ол 10 ажыг радиоприемни-ктерин, хой санын даарынып ма-шиналарын, орунарын, хевирле-рин болгаш бажың иштинч эди-ледип өске-даа барааннарын оларларда малчынарга чедирип саткан.

Чези чылдың сөөлүгү чымынч планынч онаалганың Совет Кон-ституциянын хуу—декабрь 3-те 100 ажыг хууга күөстөдирин ол хүдөөниң алган ажилдап турар.

О. ТОВУУ.

Ады-даа, боду-даа эрес

1964 чылдың чайынында Куу-лар Эрес-оол улуг аас кекжиги болган. Чүгө дээр, ол садыгжы-нын тускай эртемниң чедип ап, Кызылдың садыг училенишени дооскан. Доозучуларынч байыр-дыг кекжээ. Кижин бүрүнүң арыш-шайрын аас кекжик, өөрү-шкү долган. Училишениң башка-лары өөреникчилеринге садыгжы-нын тускай эртемниң херечиле-рин тымыскаш, оларга аас кекжи-ти күөстөшпашан, чонунга ээлдек, өвөлөң, эки ажылы-биле бараан болурун күөстөкөн.

Чөөн-Хемчик районнуң «Сүт-Хол» совхозунда Кызыл-Тайга сууру, Суурун төп куудучу-биле баткан кижин бүрүз «Ма-газин» деп чараштыр бижээп би-жигити бажыга келер. Оон даштын кылаң-тас кылдыр ашпап каан. Экинчеде магазиниң ажил-дар расписанияны бижээш ас-кан. Оон иштинге кире бээр, 20 хар чаа ажил чоруур, чолдасы-

маар оол садыгжап турар. Ол-Эрес-оол Куулар-дыр. Магазин-ниң ишти арыг-сылыг, илж-хеп, пөс, аыш-чем аймаан чурум чыс-каалдым-биле делгээш, өртөн кескү кылдыр бижээп. Садыгга кире бээрине, бир амыр-биле садыгжагып тур.

Бичин уруунга платые кыл-дыр кандыг пөс алымыз экил, ол-дүмү? — деп кырган айтырды.

— Пөстер бар-ла, бодуңар ши-лип ап көөр силер бе? — дээр кыр-ганынч мурнуңга элзэн каш агы-айгы өңүгү постерин делгеп бер-ди. Уруунга тааржыр посту са-дыгжыны дузасы-биле шийип алган.

Четтириң, огулун — деп, сеткилдиг ханган байырлашты. Чон ону мактаар, хүндүлээр. Кызыл-Тайгада Куулар Эрес-оолду «ээлдек, эвилен, ажилдыр оол-дур, мындыг кижилер кала-даа ажилдаарга чонга эки-ле бо-гай» деп чугалажып турар. Ол

чаагай ажил-ижи-биле чонкуң хүндүткенин, иделгенин чаалап алган.

Садыгжының ажил-ижи-биле танымчыл чугалажыр дээр, оон айтырды.

— Садыгжының саарылга планын кайы хире күөстөдип ту-рар силер?

— Бо суурга ажилдаа-ла 3 ай болуп тур мен. Чоннуң садыгжап бараан садып аларының деңгээли бедик-дир. Ай санында планын-ны 100 хуудан бадирбайн тур мен — дээр, дараазында садып алычы-биле садыгжаы бээр, оон эптиг, дүргенин кайгап тур мен.

Башкыларынч чагып сөзүн оон хажык чокка, шымычым-биле күөстөдип турары ол. Аныак са-дыгжының ажил-ижиңе оон-даа артык чедикчилерин күөстөп каа-лыңар.

К. ОСКАЛ-ООЛ.

СОРУКТУГ КИЖИ

РСФСР-нин ыш ажыл-агый че-риниң алдарлыг ажилдакчысы, Танды ыш ажыл-агый чериниң начальниги эш Романенкоңуң ка-бинетинде олуруп тур бис.

— Силеринч сонургалсап ту-рар улустарыңар мында-ла бол-гай — дээр, Иван Александрович азыгда турган каастап сийлэн нарын шактап ук ажил-агый че-ринин Хүндүлел дептерин уштуп бергеш, уламчылады.

Андрей Лопсановичиниң адын ы-да көрдүм: «Арга-ыш камга-далыңа үр чылдарда мога-шыл-ла, чокка ажилдап келгени дээр, Бай-Хаак салбырынч десниң Андрей Лопсанович Сумбаны Танды-нын ыш ажыл-агый черинин Хүндүлел дептеринге кир бижиди. 1953 чылдан бээр бо органи-зацияга ажилдап келген үезинде эш Сумба кызымак, чүткүлүг ажилын көргүзүп, бодунуң ха-маарышкан участогун арыг-сылыг туудуп, өрт болгаш ышты кара-туразы-биле кезер чорукту бол-дурбайн турар» дээр.

Чурттан байлаа — нөгөөн арга-арыгларын камгалалында ту-рар дайчыңың чаагай ажил-ижин мактаар моон артык чылыг, чымчак сөстөрүн кайын тывар боор!

болур, ышты кам чок ажылдап турар чоруктарың кара чыгыс чылдагының деснигин харыска-га чогуңда деп түнел үндүрүм. Мен ол участокка барып ажилдап көрүүмкө кандыг ирги?

— Бистин мурнакчыларымы-тын ады шуптузу мында бар. Эи ылаңың Андрей Лопсанович Сум-баның ажил-ижинч дугайын со-нуургап болур силер.

Ук организацияның шолбанна-ры Петр Мелехин, Николай Саф-ронов болгаш өскөлөр-биле кады

Чурттан байлаа — нөгөөн арга-арыгларын камгалалында ту-рар дайчыңың чаагай ажил-ижин мактаар моон артык чылыг, чымчак сөстөрүн кайын тывар боор!

Дирекция чери ыныг чаагай саналды үндүрүп келген кызымак эштин күөстөдип дораан-на хандыр-ган. Кандыг-даа ажилды кижилер-биле эгелээр деп чүдүлү медресе билгеш, Андрей Лопсанович ол участокка чурттап турар калдык-лар, малчынар ортузунга тайыл-быр ажилын чорулуп, арга-ыш-тын кижиге амык-дузанын бир-ден-бирээ чокка чугалап берип, кижиниң өңүгү болур арга-арыг-нын хоралакчылары-биле деми-селдү шыгынч чорудуп эгелзэн. Кара-Чыраа участогунга «Хама-тылар, өртөн арга-арыгларын камгалалар!», «Арыгы жүрбөөн папирос октавар!» деп чарла-дар көстүп келгилзэн. Шаа мын-дыг кийгирылганы көргөш, улус шынап-ла боданы бээр.

Бодунуң херээнге бердинген десниги районун ыш ажил-агый чери Алтай крайнын Бийск хоорайже үш ай хуусаалыг өө-дө чоруткан.

чу разрядтыг чангыс-даа кижин чок, чүгө дээр, спортчу маргылааар болбайн турар. Үр уенин дургузуңда аңаа чангыс-даа катап бүт бөмбүчү-ге маргылаа болбаан. Чик атле-тика, хаак маргылааларында ол колхозтан чангыс-даа команда ки-ришпеш. Ында бүт бөмбүк, волей-бол ойнаар шөлдөр тургустунмаан. Ол ажил-агыйда 200 кире комсо-молчулар, аныктар бар. Ол кире улуг комсомол организациянын секретары эш Лепко аныктарын эвилелден тургаш спорт ажилын сегидирин шупт бодалың келген.

Күш-культура болгаш спорт ка-дыкшыдылган, омакшыдың болгаш эрте-назылап кырызынына кол че-сээ дээрин амырлап херек кы-рында балыткаан. Ычанаган хоорай-га база көдөжө күш-культура бол-гаш спорт ажилын көдүрери хой-ниниң херээ болур.

Оон кады ажилдап турар өөрү болгаш организацияны Сумбаның ажилын ыныг чылыг сөстөр-биле чугалаар кылдыр макталды чедип аларда кандыг күженишкенин үндүрбөөн дээр!

1953 чыл. Бо үеге чедир кол-хозка аап-саап ажилга чораян соонда, районун ыш ажыл-агый чериниң начальнигинге келгеш, ук черге ажилдар дилгени кир-ген. Баштайгы үеде база-ла аап-саап ажилдар кылып турган. Ажилга кызымак, чүткүлүг ки-жиниң улавынын Бай-Хаактын де-сининге томуйлаан. Эрткен чы-лын десеп сеткилдиг десник мындыг билдириниң район-нуң ыш ажил-агый чериниң дирекциясына кирип өккөлгөн:

«Бистин Кара-Чыраа участо-гувуста ажил даа чыдып каап турар-дыр, мен анча чораш, ажил-биле танымчыл көргөш өрт

Андрей Лопсанович чүгө арга-арыгларын камгалалыңче эвес, харын ону өстүрүңгө уугу ки-чээниң салып турар. Күр чер-нин «Тилелге» совхозунуң деви-скеринге 10 гектар черге анык хаддалары оон эгелечин чору-биле олурткан. Анча он ийи кижин болгаш бир трактор ажилдап тур-ган. «Чедер» курутта 1500 ке-зек теректи болгаш абаанын база олурткан, олар ам лыштанкыч-ларын чоргааралы болуп, ка-дыкшыла черин каастап турар.

Кызыл биле Бай-Хаак аразы-да оруткун ол-бо талазында олур-ган дыдыраш нөгөөн азылдарын ук орук-биле чораян улус магадип эртер. Мында соруктуг кижин — Андрей Лопсановичиниң улуг-хууу

Мурнакчы десниң болурун учас-тогунда өрт дружинанын үжөн ажыг кижидин тургустан, оон аң-гыда чурттакчылыг чер бурдун-де пионерлеринч болгаш школачы-ларынч 150 ажыг кижин составыг патрулунч организациястан.

Бодунуң херээнге бердинген десниги районун ыш ажил-агый чери Алтай крайнын Бийск хоорайже үш ай хуусаалыг өө-дө чоруткан.

Ажылга чедикшиңни чүгө апаа ымак, ол дээр бердинген кижилер чедип алыр. Шынап-ла Андрей Лопсанович ыныг кижин. Даң бажы сарыг шокар, даш бажы шара-хере турда, Андрей Лопсанович Балганын суурдан үнгөш, бодунуң участогу Кара-Чырааже үнүтөр. Ол хөөрөдип чугалаар-га, ол участоктун колд-лаа чыдар черин үндөсө, Анча баргаш, эш Сумба тарып каан ыштарының өскөнүн хемчээп, ашталга кылып, чере чүт кылбас дээр!

Кижини өңүтү — нөгөөн арга-арыгларын камгалалында Андрей Лопсанович мынчаар бараан бооп турар.

С. ХЕРТЕН.

Колхозчуларга пенсиялар болгаш пособиелер

Колхозчуларынч пенсия, пособие алыр эргелеринч болгаш ону тыпсыр чурумнарынч, база колхозчу чорайнарга пенсияны каныг байдалыг тыпсыр дугайында айтырмалары Оюу районнуң Торгалыга хостуг агитатор эш Сарыг-Хаа, Бай-Тайгада эш Салтак болгаш өскөлөр-даа салган. Ук айтырмаларын харымлап бээрин редакция республиканың социал-хандырга министри эш А. ДАВАНДАН длазэн. Айтырмаларын болгаш харымаларын моон алаанда парладымс.

Айтыр: Кыраанынч пенсия-зын тыпсырда харын кайнаар санаа-рым, ол ышкаш 5 уругунуң эң биче-эи 8 хар чедир кижиниң 15 чыл стажыг, 1909 чылда төртүтүнген колхозчу херээженер пенсияны алыр эргелде бе?

Хары: Кыраанынч пенсияны тыпсыр дугайында назы-харын санаарда эр кижилер 1900 чылдын январь 1-де, херээженер 1905 чылдын январь 1-де азы оон соонда тө-рүттүнгөш, булуң-ла 65, 60 харын харлаан хүнүнч барымдаалап санаар. Ол ышкаш 5 азы оон хой уругулар-ны божаап, 5-чи уругун 8 хар че-дир кижиниң 1905 чылда төртүтү-нген недерин база-ла 55 харын харлаан хүнүнч пенсия алыр эргел-диг болган деп санаар болгаш 65, 60 база 55 харга ийи, үш-даа хонук четпээ болза, төмөй-ле пенсияны арте берип болбас.

Бичаарга 1909 чылда төртүтү-нген кижиде каныг-даа маргылаа

турбас, 55 хар ашкан-дыр. Назы-харын санаарда төрөөниң херечи-леди азы паспортту барымдаалаар. Бир эвес мында ай, хүнү чок болза, ол чымынч июль 1-ден эгелеп хары четкен деп санаар.

Бо талазы-биле чамдык совхозтар-да эргиде колхозчу чораян амактар-ын, калыларын пенсияже үнгөн дээр, ажилында үндүрүптер, шы-нында стажы-даа четпээ, төртүтү-нген хүнү-даа элек, холда туткан до-кумент-даа чогулдан ажил-даа, пенсия-даа чок болуп турар четпес чорукту дөмөдөлгөни чугула.

Айтыр: Эргиде колхозчуларынч пенсия чүрүмү каныгыл?

Хары: Эргиде колхоз кекжигүне-рин дээр, мурунда колхоз кекжигү-нү тургаш, ол колхозу совхоз азы өске-даа булуңуңе черлеринче бүгү чери-биле кады илчиги бергенде, ол совхозка азы будурулгеге ажилын болуу хулаан адынмаан-даа; кол-хозчу-даа эвес болуп артып калган.

нарын эргиде колхозчулар дээр. Бай-Тайга, Барыш-Хемчик, Чөөн-Хемчик, Улуг-Хем болгаш өске-даа районнар-да 2000 кире ыныг кижилер бар.

Ындыг колхозчуларга колхозчу пенсияны тыпсыр дугайында 1965 чылдын апрель 1-де СССР-нин Ми-нистрлер Чөвүлелинч доктаалын бузгар 1965 чылдың 6 айнын 1-ден эгелеп пенсия тыпсып эгелзэн.

СССР-нин Министрлер Чөвүлели-нин Күш-ажыл база шалын талазы-биле күрүнө комитетиниң 1965 чылдың май 25-те тайылбырында пенсия алырынч негелдеи колхоз-чуларга пенсия тыпсырынч негел-деи-биле төмөй, чижээ, 65 хар чек-тер ар кижилер, 60 харлыг хер-ээженер, 25 база 20 чыл стажыг-ка кыраанынч пенсиянын, хар-на-зынның аайы-биле чогур ажил стажыг 1 азы 2 бөлүктүн инвалид-тери, азыралын оскунганнар азы эргелген.

Бичаарга колхозчуларынч стаж талазы-биле чингелдеи эргелзип ол эргиде колхозчулар база-ла ази-дээр. Чижээ, Танды районнуң мур-нунда 1947 чылда тургустунган «Тилелге» колхозу 1950 чылда сов-хозке шийип турда, ажилга хулаан ачкычмак кыскарган 25 чыл азы

20 чыл эвес, 12 чыл стажыг бо-лур. Ол ышкаш инвалидтиң 1 азы 2 бөлүктүн улазу база-ла ыныг.

Айтыр: Ол эргиде колхозчулар-нын документини кым кылдырды, кайнаар дугаары?

Хары: Мурнуңда ай санынын по-собие акшадын албайн турган, ам колхозчу пенсияны алыр эргелгил кырганнар, 1 азы 2 бөлүктүн инва-лидтери база азыралычмын оскун-ганнар бодоттарынч бүгү документи-ниң чурттап турар чериниң аайы-би-ле районда колхозчуларга пенсия тыпсырынч комиссияга шупт киирер, а Кызыл хоорайга—хоор-куксономун күрүнө пенсияны тып-сыр комиссиясына дорт киирер.

Балдыктар документиниң совхоз азы өске-даа будурулге албан че-рлери, колхозтун күш-ажыл дептери, архив органныр, кааза Советтер шымылдык болур. Ол ышкаш, кааж колхозту совхозке азы өске будурул-геге шийиптиң турган комиссияны шийитиринч ушта бижип ап бо-лур. Бир эвес эргиде колхозчунуң күш-ажыл стажын үстүңе айткан черлер тынзылп шылавайн барган болза, ийи азы оон хой херечилер-нин өчү-биле шыныгытырып ап бо-лур. Ону районнарынч колхозчунуң

божаан ийикпе, азы 2 оон-даа хой уругун божаан таарылгада 70 хонук чедир узадып болур.

Декреттиң кол документини болаа, СССР-нин Калык камгалал Минис-терствозу-биле бүгү Эвилелинч Про-фессорлал-эвилелериниң Төп Чөвү-лелинч «Эмчиңиң камгалал бижини боориниң чурумунуң дугайында» 1937 чылдын август 14-те СССР-нин Министрлер Чөвүлелинч №1382 доктаалы-биле бадылаан дурумун бузгар эмчеп турар эмч чериниң, кааза черлерге Тыва АССР-нин Калык камгалал Министрство-зундан эрге берген мединтук эрге-кечкенин, акушерка, фельдшер-лериниң декрет дугайында херечил-дү хуузуу болур. Ону колхоз баштаар черинге кирерге, колхозтун баштаар чери, ында социал хандыларга чевүлели районда колхозчуларга пенсия, пособие тыпсыр комис-сияга шийдилер, анча колхозтун тө-лөзүн киржиң турда көөр ужурул.

Айтыр: Декреттиң акшазынын ук кулуку азы үстүкү хемчээли бар бе?

Хары: Декрет акшазын төлөөдө-рини чурум бузгар колхозка чеже хире продукцияны ажилдап бергеш, шалынында чүу хирени ап турга-наан, күш-ажыл стажында, кол-хозка ачы-хавылазында хамаржы-бо болгаш моон алаанда үш бөлүккө чарлынар:

1. 3 чылдан эвээш эвес стажыг-

лар, 18 хар четпешнер, бир чылдан эвээш эвес күш-ажыл стажыглар, партизаннар, Ада-чурт дайынынч инвалидтери, орден хавылаалыглар, будурулгениң эгелечилери, мурнак-чылар ол ажилга бир чылдан куу эвес стажыглар ортумак шалыны 100 хуу алыр.

2. Оон өскөлөр декрет үезинде ша-лынынын 75 хуууу алыр.

3. Декрет акшазынын ук кулуку хемчээли календарь хүнде 40 ке-пешектен куудулаан туруп боабас.

Ордумак календарь хүнүнч ша-лынын санаарда, өртөн чылын күш-ажылынын төлөвринч барымда-лап санаар. Бир эвес колхозка кир-геш, чыл четпээ болза, каа ай, че-же календарь хүн ажилдаан шалы-ны-биле санаар.

Шалыга продуктуну хөөрө алган түдүлдерин өртөн ашха төлөвирге кириштирер.

Шалыга шөлөз акшазы, комзди-рова, шашнап, чангыс улаа дуула-ламчы, билеттең акшаларын кири-бес.

Бичаарга өртөн бирги чартыг чылда республикада 400 ажыг ка-дөз ажил-агыйнын ажил-ижиңи — колхозчу херээженерге пособие-ни тыпсыкан болгаш Оюу, Каз-Хем районнарга ортуңа-биле хары уга алыр декрет акшазы бир кижиге 79 рубль, Тес-Хемге 66 рубль болуп турарын хөөрө, колхозчу херээжен-ер багай эвес ажилдап ап турар.

ДАШТЫКЫДА

ЧУРУКТА: Польшаның найысылалы Варшаваның бир кезе.

СЭТА-ның фотодокументы.

ВУР-НУН МИНИСТРАЛЕР ЧӨВҮЛӨЛИНИНГ ХУРАЛЫ

ВСАП ТБ-ының 1964 чылдың декабрында болган пленумунун шийиргеге дүшүрүлгөн аян-чоруктарын база ажалчы чондарын күжүлүшкөнүн ачында улетпур-де куш-ажалдың бүзүрүктүгү уду-биле өскөн дээрин Венг Улус Республикасынын Министрлер Чөвүлөсү демдегелген. Ол дугайын Будапештте парлап үндүргөн дыналыкта чугаалап турар. Улетпур бүдүрүлгөнү немелде өзүлөсүнүн 85 хуу ажык куш-ажалдың бүдү-

рукчулугун өзүлөсүнүн күсөлү-биле чедип адынткан. Улетпур адыр-ларын хой нурууанда нормалар-ны эде көрүп, ажалчы күжү-ажылаар талазы-биле ажалы өк-жидип, куш-ажалдың сагылта-чу-румжы бажылаанын түнелде ол чедип адынар аргалык болган.

Ийги беш чылды чедипшикни доозарын эрге-ажыктары даш-чаа-чаа күжүлүшкөнүн салы-рыча бүгү ажалчы чондары тазак кыйгырып турар.

Социалисттик чурттарже найыралдың аян-чоруктары

ВУР-нун Министрлер Чөвүлө-ниң даргазы Дьюла Каллаи Венгрия-да албай өзүлүн аян-чорун кы-лып чоруп турары араб чурттарын Лигазынын чингине секретары Му-хаммед Абдель Халек Хасун-биле ужурашкан. Чурттың ханы бай-далына эртен ужурашышкын үе-зинде делегей амдыралында, араб чурттарын Лигазында болгаш тай-бынны камгалаарга хамаарышкан тутуга айтырларын талазы-биле санал-оонадарын солчулганы бол-ган.

ГДР-ниң Министрлер Чөвүлө-

Национал революстуг чөвүлел тургустунган

ДАМАСК. (СЭТА). Национал ре-волюстуг чөвүлел тургузуг дугайы-на Сирий Араб Республикасынын пре-зидент чөвүлелин декредит чар-лаан. Чөвүлелдин составына 93 ке-

жигүннер кирген, оон иштине ар-миялык, ажалчынын, тараачы-ларын болгаш интеллигенциянык талазекчилер кирген.

ТУС-ТУС ЧУРТТАРДАН МЕДЭЭЛЕР

АМЕРИК ИМПЕРИАЛИЗМ — ТАЙЫННЫН ДАВЫЗЫ

Сурагылгы аял-философ Б. Рассел америк империализмдин полити-касына уаураган чүдүлү Итальянның «Ри-нашита» деп журналы-нын арылларында би-жиз. Бөгүн тайын эр-гичи улетпур чурттар-нын мунуна чыгыс кол ай-тырды: АКШ-тың ам-чоруп турар политика-сы тургустунуп турар деп. Б. Рассел демдегелген. Айтырарын утка-шына-ры мындай: АКШ даш-тыкка 330 шериг баа-заларын. Шериг күжү-биле ийишкын кылы-рышкын бо калбак деле-гей системанын турп, турарын ужуру бол-за америк империализм бүгү делегейин байлак-тарын 30 хуузон кон-трольлап турарында бо-

ДЕРЗИН УЛГЕДИГЛЕР

Португалияда сала-зыггер идегеттер дерзи-улгедиглерин үлгелде-рип турарында бо-

АЖЫЛДАКЧЫЛАРЫНЫҢ КОНФЕРЕНЦИЯ-ЗЫНДА

Кампалага Уганда-нын ажалчыларын чы-барлап болуп эркен. Университет аял-чы-ны үш чык ажалчы-лекчилер боттарынык ажалчылар болгаш чурт-та байдалы чугаала-жыктыр. Студенттерин национал эволюст-тар дугайында эрге-ча-гыраларын доктаалы-га чыгаргаш деп шиг-пирин олар хуузон ал-ган.

СТУДЕНТИЛЕРНИН СЪЕЗДИНИ

Бразилиянын студен-тилеринин национал эволюст-тарын «Сал-Паулога болуп эркен. Университет аял-чы-ны үш чык ажалчы-лекчилер боттарынык ажалчылар болгаш чурт-та байдалы чугаала-жыктыр. Студенттерин национал эволюст-тар дугайында эрге-ча-гыраларын доктаалы-га чыгаргаш деп шиг-пирин олар хуузон ал-ган.

(СЭТА).

Бирма чаа орункта

Азиянык хамаарышпас чурттарын бирези болуп Бирманың дугайында тайылбыр бээр «УТКА 25 чыл» сохоттук ажалчы-ны М. Седен «Шын» солун редакциясында даялаан. Номчулдар-ның бо күзүлүн хандырбашан, Бирма дугайында тайылбыр ма-териалды моон аадаан парладым.

Бирма — Мунуу-Чөөн Азияда Индий-Кыдат чартык ортулуктуң согу-барым талазында турар кү-рүне. Девискэри 678 муң дорбел-чин километр, чурттагыч чонунуң саны — 24 миллион ажалчы ки-жи. Ол дээрже, колдуунда бирмалар, каренер, кайлар, шанлар, кани-нер, моинар дээр аймак улустар. Найысылалы — Рангун хоорай.

Англия колонизаторлар 1824 чыл-да Бирмаже халлап эгелзэн, оңу 1885 чылда бодуунуң колониз-мдык эжелеп алган. Англия ко-лонизациянын тергилде болгаш 1942—1945 чылдардагы япон э-жел бирма улуска санал тепсес хиличек-човулаңны таварышты-рып, ол чурттуң экономикаынык база културалынык хөгжүлде-ниг уруг моондакты ужураштыр-ган. Ынчангап, Бирманың улет-пур хөгжүлдези дык жоюлган. Чижээ, чурттуң 24 миллион чо-нуун 20 миллион хирези амгы үеде көдөз чердерде чурттап турар.

Азиянык бо улуг эвес чуртунуң хосталга минашылдыг чоңу даштык эжелекчилерге уау де-миселди хой чылдарын дүзү-зүндө бичин-даа соксаткан. Болгаш адалтың өсүлүгү национал хос-тагышкын чыдап алган. 1948 чылдың январь 4-те Бирма шиг-пирлиг базамын кылды, Британ империализм составында үгөн болгаш хамаарышпас федератив-тик республика кылдыр чарла-тылган. Ол хуенде эгелзэн, Бир-ма Эвилели деп чаа атты чурт алган. Кашан Бирма национал ха-маарышпас чорукту чаалап алган соонда, калдыг оруктап хөгжү-үр дугайында кол айтырды. Оңу му-нунга тургустунуп келген. Чурт-туң феодализм-пешек реаксылык күштери америк болгаш англи им-периалисттер-биле «сыр» хары-лааны тургузуп, хөгжүлде-ниң кы-лап турган. Ол чорук чурттуң деп-шигелгил болгаш патриоттуг кү-штерин уугу дүзүлгөсүн болду-руган. Ынчангап, 1962 чылдың марта чуртка күрүнэ эргилдеди болган. Ону бирма шеригниң шта-лынын айнарагы начальниги турган генерал Не Вин башташ.

Бирмага боттанган ол күрүнэ эргилдеди бодуңуң характериниң база соруаларын таллазы-биле депшигелгил чугула бажым бол-ган. Генерал Не Винге башташкан

Революстуг чөвүлел тургустунган. Оон бээр ам үш чыл ажалчы эр-кен. Революстуг чөвүлел бодуңуң иштини кол политикаы кылдыр Бирманын чаа ниятелилин соци-алисттик эгелдерге тургузарына бар-лаан болгаш «Социализмге Бир-маның орун» деп аттыг полити-тик программаны хуузон алган. Даштык политика талазы-биле Революстуг чөвүлел нейтралитет-тиң болгаш бүгү-ле улустар-биле тайбыннык найыралдык принци-пни удурутуга болдуруп турар.

Хөгжүлде-ниң капиталисттик оруучке чүктүп турган феодализм-пешек идегеттерин чурттуң поли-тиктик удурутугуна чыдап ал-дып, бүгү эрге-чаргыраны — Бир-маның салым-чолун бодуңуң хо-лунга алган Революстуг чөвү-лелди удурутуктары социализм-тиң ниятелиди тургузарын эчир сорулгазы кылдыр чарлаан чорук таварылга эвес болгаш чаа за-касты, оңу политиканы Бирманың чоңунуң хой нуруузу изин-биле дөткөз. Япон болгаш англи дар-лакчаларга удуруңуң деңгиз-чил чылдарында чурттуң патри-оттуг күштери Бирманың келер үеги социализм-биле холбашты-рып, хөгжүлде-ниң капиталисттик эвес орун кууш чоранаран. Чурт-туң капиталисттик эвес оруучке били-би-биле кириери — колониз-мизмде болгаш феодализмде Бирманың кезе мөггөс хос-таларын кара чонгөс шын оруу дээрин депшигелгил күштер ылап бүзүрүп билген.

Бирманың чаа удурутуктары чуртту хөгжүлде-ниң капиталисттик эвес оруучке кириеринин идеал-дары шынчыннык херек кырында бадаткап көргөскөн. Улетпурнуң, сэдигиниң, көдөз ажал-агынын болгаш културалык талазы-биле Бирмага чугула чартыглар кыска үеиниң иштинде боттанган. Революстуг чөвүлелдин чоруду-турары национализация полити-каынын түнелде даштык калы-талды чурттуң иштинде барык бүрүн кызып үндүргөн болгаш Бирманың экономикаына оон калат шургу кириерин хуртадан. Национал болгаш даштык бүгү бажылар, улетпур компаниялар (даг рузанын улетпурда чыгыс компаниядан өскөн), бүгү даштык салдыг болгаш иштини салдыгын кол кезин, харылаанын база транспорттуң бүгү чепсек-

херекселери амгы үеде күрүнө-ниң холунда туруп турар. Бо бүгү депшигелгил чартыглар нефть, мыш болбааырадып кылды улет-пур мышка экономикаынык чугула адырларында бодурутулгун дүр-гөн өзүлөсүн хандырган.

1964 чылда Бирманың Револю-стуг чөвүлели он-он магазин-нерин, сэдигиниң өскө-дөз боду-ругаларын национализацияп, кү-рүнениң өңүзү болдуруп, 100 болгаш 50 жаа үнелгил бир ми-лиард ажалчы түңүр бирма ажа-нын эргилдеди ушуп, хавырган чорук хуу өңүгө — хуузон калы-талыга күштүг согушкун болган. Хуузулда керээ чарып, тулук кы-лыр системаны чаа казак дүжү-рег болгаш моон соңгар бүгү ка-питал тудуун чүгөс күрүнэ ор-ганизациялар боттандырып чору-дун доктааткан.

Ажыгал чери тараачынарга бүрүн шигилчип бээр сорулгазы Революстуг чөвүлел салган. Ха-мыктың мунунада көдөз ажал-агынын механизациясы, коопе-ратив шимчээшканын сайырады-рынче улуг кичээгенин улаулар-ган. Чурт арендазын төлөвир-ниң бажыг хемчээли доктааткан. Ол хемчээли чурт ээлери көвү-лел болбас болгаш аренда төлө-виз дээр тараачынынар ажал-дан үндүрүргө эргизе ам чок. Хары-даа аренда төлөвиринин дугайы-нда хойулар чурт ээлери шиг-пир шигер тараачынынар тус-кай трибуналдары тургустунган.

Революстуг чөвүлел эрге-чар-гага киргизе чедир Бирмага чүгөс 335 тракторлар турган. Амгы үеде чурттуң шөлдеринде 3 муң ажал-чы тракторлар ажалдап турар. 38 машина-трактор станциялар тур-густунган. Көдөз ажал-агы тек-никазын Бирма колдуунда Совет Эвилелинде болгаш Чехослова-киядан салып алган. Революстуг чөвүлелдин чер политикаында чугула чери көдөз ажал-агы чө-лөзиз ээлеп турар. 1964 чылда тараачынырга 400 миллион жаа хемчээлиг чээлини күрүнэ тыс-ыкан. Эртен чылын күрүнениң кө-дөз ажал-агы банкызын 5 муң хире салбырлары ажалдап тур-ган, а бо чылын — оларын ың-14 муң чеккен болгаш чыл төңү-зүңгө чедир ниятти-биле тараа-чынырга 700 миллион жаа хем-чээлиг чээлини тысыр. Бирма-нын чаа чазаның көдөз черле-ри ап чоруткан бо бүгү хемчелери депшигелгил характерлиг болгаш тараачынынар байдалы дык ажилдеди. Агар (чер) айтырмы Бирмада ниятти-биле андымын-да бүрүн шигипиретти-биле анды-мын-да болза, көдөзүн амдыралың чаа орук-биле хөгжүлде-ниң чактыг шигипирлин баштайгы бажымнар.

Америк баазага өлүмнүг согул

ЛОНДОН. (СЭТА). Чокота чаа Хосталга армиянын дайчылары Бие-Хоада эң улуг америк баазага күштүг согууну таварыштырган бол-гаш 30 ажалч солдоттары чыскаал-дан үндүргөн деп Рейтер агенттели дынгаткан.

Бие-Хоада ужуру чүд баазаны боду-нун ужуру-дузаны-биле алдыр. Да-Нагта баазаның дараазындагы ий-ги америк бааза болуп турар. Америк командалал ук баазаны Хосталга армиянын шериг объектилеринче халдаашкын кылырыга ажаллап турар.

Хосталшкын отраттары 15 минута дүзүзүндө мунөм-биле соксаал чок болуп тургаш, америк баазаны камгалагы шуут сайдааткан. Америк солдоттарын аразында балыг-латтырган бар болган.

Мунуу-вьетнам патриоттар бо баазага согууну чыгыс эвес удаа таварыштырып келген. Эртен чыл-дың ноябрыда халдаашкынның түң-нелинде Хосталга армиянын дай-чылары Бие-Хоада баазага 27 америк самолеттарын чок кылган болгаш бертиндирген. Бо чылдың

майда партизанынын салган чорут-ту чактыр бомбаларын чазыды-рышкынның түнелде 40 само-леттарын уауткаан болгаш бертин-дирген.

ЛОНДОН. (СЭТА). Сөөлү ме-дээр-биле алдыр, Бие-Хоада америк ужуру чүд баазаның Хос-талга армиянын отрядтарын халдаашкынның түнелде 44 са-молеттарын бертиндирген дээрин Рейтер агенттели дындап турар.

Шаажылачыларын үлгедиглерин буруу шаап турар

ХАНОЙ. (СЭТА). Вьетнам улус армиянын Дээди командирлигине Хариллаа төлөзүлери Вьетнама хай-гаарал болгаш контроль талазы-биле делегей комиссиянык бижик чорут-кан дээрин Вьетнам информас аген-тители дамчыдып турар. Гуам бааза-да турар «Б-52» дээр америк бомба-лык самолеттар 1965 чылдың ав-густ 13-те Куанг можунуң сырдык чоңуң райондарын бомбалаан деп ол бижикте чугаалап турар.

Мунуу Вьетнама америк агрес-сия дайыны соксадыр, Мунуу Вьетнамадан бүгү америк болгаш өскө-дөз шериглерин үндүрүр, Вьет-нам талазы-биле 1954 чылдың Женев-да дууражталарын шыгыс са-гырлы Хариллаа төлөзүлери шиг-пирлиг негеп турар.

Чагытайга болур улуг маргылдаа

Россиянык ажалчылар болгаш балыкчылар эвилели бо чылдың ав-густ айык төңүзүндө Чагытай хөлге Уралдың болгаш Сибирьниң база Ыраккы Чөөн чүктүң балыкчы ажалчыларын спининг окуп, ооң-биле балык тударынык маргылдааны чорударын шигипирле-турган. Ол маргылдаага киржи-биле Алтайнык, Амурнуң, Буря-тиянык, Иркутскин, Кемерованык, Красноярскин, Кургайнык, Новосибирскин, Омскин, Томскин, Тюменин, Челябински-ниң, Читаның ажалчылар болгаш балыкчылар ниятелилериниң ко-мандыларын чалаан. Бистик Тыва республикадан спининг окупта-талазы-биле эң шигиндек үш кижи киржи.

Бо улуг маргылдаа август 28—29 хунирнде Чагытай хөлге бо-лур. Баштайгы хуенде балык тудар талазы-биле маргыл, ийги ту-нунда балыктар херексел шиг ажаллап балыкчы ази, өскөр чугаалаар, иракшылдыг болгаш чазыг чокка ооктаарынык техника-зын таллазы-биле маргылар.

Ажалчыларын келери таварыштыр хемелерин болгаш өскө-дөз спорт херекселерин белектер турар болгаш дөрт өрээлиг, 30 орун-нут гостиницаы ажаллаада кирген.

Маргылдааның кол судазына Федерациянык балыкчылар спортунуң секциязын президиумуң даргазы Ф. Н. Горбунову томуйлаан.

Чоруунар чогузун, бурят артисттер

Акы-думма бурят улус-биле ты-вааларын аразында културлук ты-рылаанын хун бүрү улам өзүп турарын тодаргай херекчин эр-теп болгаш бо чылын Бурят АССР-ниң уран чүүлүнүң ажалдачыла-рынык биске кээп турарында кө-рүп болур.

ССР-ниң улустук артизи Лхаса-ран Линховоиниң хонг үнү Тыва-нын хөгжүм-ши театрынын сцена-зынга чыгылган соон дарын Бурят АССР-ниң болгаш РСФСР-ниң адаары артизи Баир Егоров, Бурят АССР-ниң адаары артизи Чи-мита Григорьевна Шаошикина олар баштаан бөлүк артистер бисте кел-ген.

Ам Тываның уран чүүлге ына-чылдыг болгаш негелдег көрүңкү-чүлери Бүгү-делегй конкуруунуң ла-уреады, Бурят АССР-ниң адаары артизи Чыден Бадмаеве уурткан бурят эстрада артистери хуузон алган.

Ажалчыларын аразында хей язы талантыг артистер бар. Гнесин-нер аттыг институтуң доозучула-ры, Францияга болгаш Англияга оюн көргүзүп чораш хөгжүмчүлөр Вла-димир Пителин, Вячеслав Нестеров, Бурятиянык опера болгаш балет те-атрынык ыраажызы Нина Манжее-ва, шии артистери Зухтар Чыдынов, Натан Нелин олар бар.

Концерттик программасында кол черни ээлеп турар сурагылгы ташы-чы Чыден Бадмаев, адалап нелгени Тыванык болгаш бодуңуң дугайы-ныкынар чугаалаар.

— Бурятиянык опера болгаш балет театрынык коллектив-биле бистик чуртувустуң колуунда-ла бүгү булуңунарыга чораш мен. Оон аң-гыда Моолга, Кыдатка, Германияга, Болгарияга болгаш өскө-дөз чурт-тарга оюн көргүзүп, ол чурттарын ажалдачы-биле таньжар аас-ке-рини меңээ онаашкан. Тыва АССР-ге бир дугаар нелгеним бо. Тываның куш-ажалчы чоңунуң, оңу чурумал-дыг каас-чараш агаар-бойдузунуң дугайында театра ажалдап турар

А. ИРГИТ.

Редактор Н. К. КУДАЖИ.

ИЖИНО

АВГУСТ 26-ДА

«НАЙЫРАЛ»: «Валера» 10, 12, 2, «Смарамуш» 4, 6, 8, 10 шактарда.
«КАА-ХЕМ»: «1002 дун» 11, 15, 1, 15, 3, 15, 5, 15, 7, 15, 9, 15 шак-тарда.
«ЕНИСЕЙ»: «Шуптузун силерге» 2, 40, 4, 40, 6, 40, 8, 40 шактарда.
«ВОСТОК»: «Рыжик» 3, 30, «Булуң өрзө» 5, 30, 7, 15, 9 шактарда.
ЧАПТЫ ТЕАТРА: «Нанатахчылар» 5, 7, 9 шактарда.

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫН ХЕРЕКЛЕКЧИЛЕР НИИТИЛЕДЕРИНИН ЭВИЛЕЛИН БЫЗЫЛА САДЫГ БААЗАЗЫНГА ЧУДУРУНЧУ АЖЫЛЧЫНАР БОЛГАШ ТАҢНЫЫЛАР НЕГЕТТИНИП ТУРА

АЖЫЛДАРЫН КУЗЭЭНИРИН САДЫГ БААЗАЗЫ ЧАЛАП ТУР.

21—65 болгаш 20—21 дугаарлыг телефоннарже телефоннап тургаш, ажалдың байдалы-биле таныжып ал база болур.

Свекланың болгаш морковтун чемиштиг шынары

Столвая свеклазында фосфоруң, кальцийниң, магнийниң, де-мириниң дузу, а ол шык чигир, органиктик кислота — сүт, лимон, яблук кислоталары хей чоруур.

«Свекланың органиктик бүдүмелдери чемиштиг белектарлыг бол-ганда, кижиңиң баарынык ажалдаары экижидип, чалганышкында ону камгалаар. Ипертирны азыргы болгаш баары, бүүрү, ижи-шөйүндүзү аарыг кижиңер үнүш саржаан халаш, хайнадырган чигир свеклазын винегрет кылдыр чирин сүмелет турар.

Морковь база ажалчы. Хүреңдизин кызыл өңүгү морковта чигир болгаш крахмал 8 хуу чедир чоруур, оон аңгыда хемжиг үс аймаа болгаш эоттук бүдүмелдер, клетчаткалар база бар. Мор-ковтун 89 хуузу сүт. Морковта каротин — витамин «А» база бар. Витаминер кызыл морковка хей чоруур болгаш оң даштык кез-зеңге колдуунда мөңкелген болур. Ынчангап морковту каага-ларда, оң картын ачыл болбазынык ужуру шак ыла. Морков-ту каагааларда, оң картын ап каптайга, а эки чуруу чугула.

Морковтун каротин кижиңиң организмине баргаш, «А» вита-мин кылдыр хуула бар, ыччаарда үс аймаа бар болур. Ынчангап чиг морковту чемчеген сөвүлдө чирин өмчелер сүмелет турар. Саржаа аймаа-биле морковту быжыргаш азы сугта хайндыргаш, чиги база чугула, «А» витамин морков чулуунга база чоруур, ың-дыг болза-даа ол витамин быжырган морковта хей чоруур.

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫН САНИТАР-ЧЫРДЫШКЫН БАЖЫНЫ.

Каа-Хем районун «Октябрь 30 чыл» колхозунуң Кулдузут-Акс суурунда чурттап турар Николай Зиновьевич Барадунай, ол-ла районун Сарыг-Сеп суурун Пушкин ку-

РЕДАКЦИЯНЫН АДРЕЗИ: Кызыл, Петинкин — Кравченко кууучу агиталда болгаш пропаганда база кааа ажал-агы кижи-леринин 37-13, улетпур кыдыларын 22-64, чааа, ажалчы болгаш көдөз корреспонденттер база совет тургузуп болгаш ажалчы кижи-леринин 21-27, иштине информалы кижи-леринин 20-60 бүтүлгелеринин 31-75, корректорларын 21-47, 27-41. Солун келбей баргада 32-75 телефонго долгар.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинин чанында парлага эргелелин типография.

ТС—00770.